

ve başladı. Bu arada 5 Safer 1305'te (23 Ekim 1887) ibtidâ-i hâric rütbesiyle İstanbul müderrisliği pâyesini elde etti. 1893'te öğrencilerine ilk icâzetini verdi. 27 Ramazan 1325'te (3 Kasım 1907) "müsilâ-i Sahn" rütbesiyle Şehzadebaşı İsmâil Paşa Medresesi müderrisliğine getirildi.

Bir süre sonra dördüncü Osmânî ve dördüncü Mecîdî nişanı ile taltif edilen Feyzî Efendi 1910'da huzur dersleri muhataplığına tayin edildi. Huzur derslerinin sona erdiği 1919 yılına kadar bu vazifeye devam etti. Ömer Ziyâeddin Dağüstânî'nin vefatı üzerine Gümüşhânevî Dergâhı şeyhi oldu. Tekke ve zâviyelerin kapatılmasına kadar (1925) bu görevi sürdürdü. Aynı zamanda Beyazıt Camii'nde dersiâmlik yapan Feyzî Efendi 23 Muharrem 1345'te (3 Ağustos 1926) Gümüşhânevî Tekkesi'nde vefat etti. Halifelerinden Mehmet Zahit Kotku'nun ifadesine göre ömrünün yirmi dört yılını halvette geçiren Feyzî Efendi'nin mezarı Süleymaniye Camii hazîresinde Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi civarındadır.

Yenicami'de hadis okuttuğu da bilinen Feyzî Efendi son devrin tanınmış şeyhlerinden Abdülaziz Bekkine, Hâsib Efendi ve Mehmet Zahit (Kotku) efendileri yetiştirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şer'iyye Sicilleri Arşivi (İstanbul Müftülüğü), nr. 3430; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 189-190; Ebû'l-ulâ Mardin, *Huzâr Dersleri* (nşr. İsmet Sungurbey), İstanbul 1966, II-III, 349; Albayrak, *Osmanlı Ulemâsı*, IV-V, 203-204; İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâeddin*, İstanbul 1984, s. 153-155.

MUSTAFA UZUN

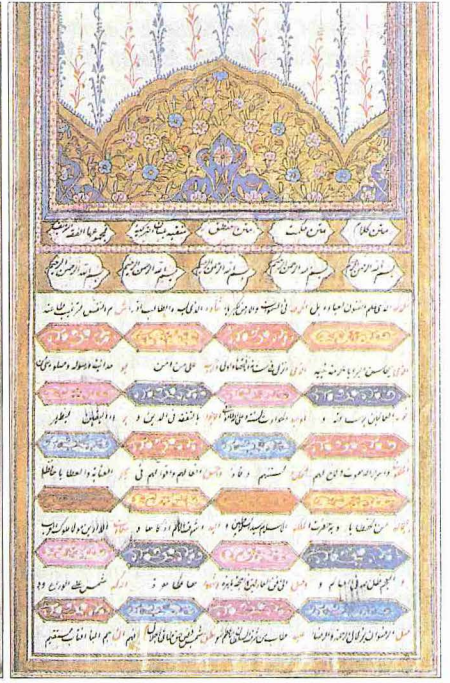
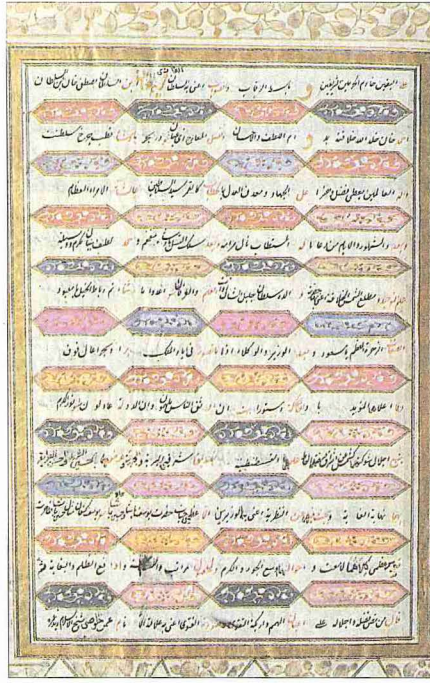
FEYZİ-İ HİNDİ

(فیضی ہندی)

Ebû'l-Feyz b. Şeyh Mübârek el-Mehdevî (ö. 1004/1595)

Ekber Şah döneminin önde gelen şair, âlim ve düşünürlerinden.

954'te (1547) Agra'da (Ekberâbâd) doğdu. Ailesi Arap asıllı olup Yemen'den Sind'e, daha sonra da Hindistan'a göç ederek Racastan'daki Nagor'a yerleşmişti. 911 (1505) yılında burada dünyaya gelen babası Şeyh Mübârek b. Hızır gençliğinde Gucerât'a gidip Ebû'l-Fazl-ı Kâzerûnî ve Mevlânâ İmâd-i Lârfî gibi tanınmış âlimler yanında öğrenim gördü. 950'de (1543) gittiği Agra'da evlendi. Feyzî öğrenimini babasının yanında yaptı. İmâmîyye Şîası'na mensup olan baba

Feyzî-i Hindî'nin divanının ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 155)

ile oğul mülhidlikle itham edilerek öldürülmelerine karar verildi. Ölümünden önce gizlenerek kurtulabilen Feyzî ve Şeyh Mübârek, Ekber Şah'ın süt kardeşi Mirza Azîz vasıtasıyla Ekber'le tanışma imkânını buldular (974/1566). Ekber tarafından çok iyi karşılanan Feyzî yazdığı bir kaside ile hükümdarın gönlünü fethetti ve saraya alındı. Kendisinden önce sarayda "melikû's-şuarâ" unvanını taşıyan Gazâlî-i Meşhedî ölünce onun yerine geçti (984/1576). Feyzî'ye ayrıca devlet işleriyle ilgili görevler de verildi. Özellikle mansabdârlık görevi ona birçok imtiyaz sağladı. Melikû's-şuarâ unvanına lâyük olduğunu göstermek için 987'de (1579) Nizâmî-i Gencevî'nin ünlü hamsesine nazîre olarak bir hamse yazmayı tasarladı. Ancak bu düşüncesini kısmen gerçekleştirebildi. Aynı yıl Ekber Şah'ın oğlu Şehzade Dânyâl'in mürebbiliğine tayin edildi. Ekber Şah'ın İslâmîyet, Hıristiyanlık, Zerdüştilik, Hındizm ve Budizm gibi çeşitli inanç sistemlerini birleştirerek "dîn-i ilâhî" adıyla yeni bir din kurmasında Feyzî-i Hindî, babası Şeyh Mübârek ve kardeşi Ebû'l-Fazl el-Allâmî etkili olmuştur. Meşhur tarihçi Abdülkâdir el-Bedâûnî ve diğer bazı âlimler onları, Ekber Şah'ın dine bağlılığını sarstıkları için şiddetle tenkit ederler.

Feyzî, 993'te (1585) Peşâver'deki Yü-sufzaylar'a karşı girilen sefere katıldı. 997'de (1588) Ekber Şah ile birlikte Keşmir'e gitti. İki yıl sonra elçi olarak Dekken'de Handeş Hükümdarı Raca Ali Han ve Ahmednagar Hükümdarı Burhan Nizamşah'ın saraylarına gönderildi. Görevini tamamladıktan sonra başşehir Fetihpür Sikri'ye döndü (1001/1592). 10 Safer 1004'te (15 Ekim 1595) Agra'da vefat eden Feyzî-i Hindî babasının yanına gömüldü. Kütüphanesinde bulunan çoğu müellif hattı 4600 cilt kitabın büyük bir bölümü ölümünden sonra Ekber Şah'ın emriyle imparatorluk kütüphanesine nakledilmiştir. Feyzî ölümüne yakın, aynı mahlası kullanan diğer şairlerle karıştırılmaktan endişe ettiği için Feyyâzî mahlasını kullanmıştır.

Eserleri. Arapça ve Farsça'yı çok iyi bildiği anlaşılan Feyzî'nin 101 eser yazdığı söylenirse de bunun doğruluğu şüphelidir. Feyzî'nin *Divân*'ından (Dehli 1261; Tahrân 1362 hş.) başka yazmayı planladığı hamsede yer alacak *Merkez-i Edvâr*, *Süleymân ü Belkis*, *Nel ü Demen*, *Heft Kişver* ve *Ekbernâme* adlı mesnevilerinden sadece *Merkez-i Edvâr* (Kalküta 1831) ile *Nel ü Demen* (Leknev 1846) tamamlanabilmiştir. Noktasız harflerden meydana gelmiş kelimelerle yazılan ahlâka dair

Mevâridü'l-kelim (Kalküta 1241/1825) ve *Sevâtü'c'u'l-ilhâm** (Leknev 1306/1889) adlı Kur'an tefsiriyle kız kardeşinin oğlu Nüreddin Muhammed tarafından derlenen mektuplarından ibaret olan *Lañife-i Feyzî* (Rieu, II, 792; III, 984) adlı münşeati mensur eserleri arasında sayılabilir.

Feyzî-i Hindî, Bedâünî ve Molla Şîrin'in de katkılarıyla Sanskritçe yazılmış olan *Lîlavatî* (Kalküta 1826) adlı matematik kitabı ile Mahabharata'dan bazı parçaları da Farsça'ya çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebül-Fazl Allâmî, *Ekbarnâme*, Kalküta 1873-87, III, bk. İndeks; a.mlf., *Hersedester-i Ebül-Fazl*, Leknev 1292/1875, s. 138 vd., 202-214; a.mlf., *Â'in-i Akbarî* (trc. Blochmann), Calcutta 1939, s. 112 vd., 490 vd., 548-550, 618 vd.; Samsâmüddeve Şahnevâz Han, *The Mââsiru'l-umarâ* (trc. H. Beveridge), Calcutta 1941, s. 513 vd.; Bedâünî, *Müntehabü't-tevârîh*, Bibliotheca Indica, II, 393-394, 405 vd.; III, 299-310; Âzâd-ı Bilgrâmî, *Sübhatü'l-mercân*, Bombay 1303, s. 45-46; a.mlf., *Me'âşirü'l-kirâm*, Agra 1910, s. 198-200; a.mlf., *Hizâne-i Âmir*, Kanpûr 1871, s. 318; Nizâmeddin Ahmed, *Tabakât-ı Ekberî*, Bibliotheca Indica, II, 486-488; Ferid Bekkerî, *Zahretü'l-havânî*, Karacı 1961, I, 64-67; Şir Han Lüdi, *Mir'âtü'l-hayâl*, Bombay 1324/1906, s. 79-81; Âgâ Ahmed Ali, *Heft Âsmân*, Kalküta 1873; A. Sprenger, *A Catalogue of the Arabic, Persian and Hindustany Manuscripts of the Libraries of the King of Oudh*, Calcutta 1854; Siddik Hasan Han, *Ebcüdül-ûlûm*, Bopal 1295/1878, s. 897-898; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 449-450, 670-671, 792; III, 984; M. Kudretullah Gopâmevî, *Tezkiretü netâiyici'l-efkâr*, Bombay 1334, s. 533-537; Bedreddin Sirhindî, *Hazarâtü'l-kuds*, Lahor 1341/1922, II, 9-10; Şibî Nu'mânî, *Şi'rü'l-Acem*, Lahor 1924, III, 28-72; Browne, *LHP*, IV, 242-245; M. Hüseyin Âzâd, *Derbâr-i Ekberî*, Lahor 1927, s. 359-418; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 540; Serkis, *Mu'cem*, II, 1472; Brockelmann, *GAL*, II, 417; *Suppl.*, II, 610; M. G. Zubaid Ahmad, *Contribution of India to Arabic Literature*, Allahâbâd 1946, bk. İndeks; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-havâtir*, V, 27-32; Kemâleddin M. İhsan, *Ravzatü'l-kayyûmiyye*, Lahor, ts., I, 6, 62-63; S. Muhammed İkrâm, *Rûd-i Keuser*, Karacı, ts., s. 87-98; *JASB* (1869), s. 137, 142; Z. A. Desai, "Life and Works of Faidi", *Indo-Iranica*, XVI/3, Calcutta 1963; H. Beveridge, "Feyzî Şeyh", *IA*, IV, 592-593; A. S. Bazmee Ansari, "Faydî", *EP* (İng.), II, 870-872.

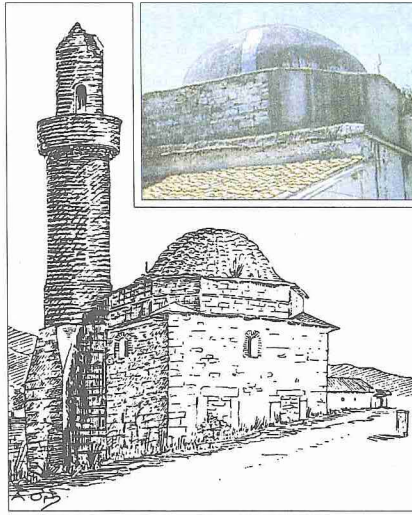

A. S. BAZMEE ANSARI

FEYZULLAH CAMİİ

Batı Yunanistan'ın Arta şehrinde Türk döneminde yapılmış cami.

Türk idaresi sırasında adı Narda olan Arta, 6 Temmuz 1881'de Yunanlılar'a teslim edilinceye kadar 400 yıldan beri bir Türk şehri olarak gelişip Yanya vilâ-

Feyzullah Camii ve caminin 1917'de çizilmiş resmi (Orlandos, s. 202) - Arta / Yunanistan

yetinin Narda livâsının merkezi olmuştur. Burada pek çok cami ve vakıf binalardan (bk. FÂİK PAŞA CAMİİ) biri olan Feyzullah Camii'nin ne tarihi ne yaptıranı ne de bugünkü durumu hakkında bilgi vardır. 1917'de çizilen basit bir resminden anlaşıldığı kadarıyla Feyzullah Camii Türk mimarisinin klasik üslûbunda, kubbesi kare bir mekânı örten ve sekizgen biçiminde bir kasağa oturan bir yapı idi. Bu mimari şekil onun XV veya XVI. yüzyıla ait olduğunu gösterir. Sağ tarafında ise kalın gövdeli, kısa petek kısımlı bir minaresi vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Orlandos, *Arkheion ton Byzantinon Mneimeion tes Hellados*, II/2, Atina 1936, s. 202.

SEMAVİ EYİCE

FEYZULLAH EFENDİ, Damadzâde

(ö. 1175/1761)

Osmanlı şeyhülsâmı.

Şeyhülsâm Damadzâde Ahmed Efendi'nin oğlu olup babasının Bursa kadılığı sırasında 1112'de (1700) bu şehirde doğdu. Dedesi Kazasker Mustafa Râsih Efendi'nin Şeyhülsâm Minkârizâde Yahyâ Efendi'ye damat olması sebebiyle hem babası hem de kendisi "Damazdâde" lakabı ile tanınır. Tahsilini tamamlayıp müderrislik ruûsunu aldıktan sonra ailesinin nüfuzu ile müderrislikleri süratle atlayıp kadılık mesleğine geçti ve 1143'te

(1730) otuz yaşında iken önce Galata, ardından aynı yıl içinde Bursa kadısı oldu. İstanbul kadılığı pâyesini aldıktan sonra 1739'da Anadolu kazaskerliğine getirildi; dokuz aylık bir görevin ardından on yıl süren uzun bir mâzuliyet dönemi yaşadı. Bunda babasının ölmüş olmasının rolü bulunduğu anlaşılmaktadır. 1750 ve 1754 yıllarında iki defa Rumeli kazaskeri oldu. Yine bir süre mâzuliyet hayatı yaşadıkdan sonra 27 Şâban 1168 (8 Haziran 1755) tarihinde Vasâf Abdullah Efendi'nin yerine şeyhülsâm tayin edildi. On dört ay kadar süren bu birinci meşihatinden 28 Şevval 1169'da (26 Temmuz 1756) azledildi. Herhangi bir sebebin belirtilmediği bu azil için tarihçi Ahmed Vâsif Efendi sadece "muktezâ-yı hâl" demektedir. Sekiz aylık mâzuliyetin ardından Dürrizâde Mustafa Efendi'nin yerine 28 Cemâziyelevvel 1170'te (18 Şubat 1757) ikinci defa meşihat makamına getirildi. Bir yıla yakın bir süre bu görevde kaldıktan sonra ulemâ ve saray erkânının aleyhindeki faaliyetleri sonucunda 16 Cemâziyelevvel 1171 (26 Ocak 1758) tarihinde görevden alındı. III. Osman zamanındaki toplam meşihati iki yıl yirmi dört gündür. Dürüstlüğü ile tanınan Feyzullah Efendi'nin, şeyhülsâmlığı zamanında müderrislerin ruûs imtihanlarında çok titiz davrandığı ve bu durumun himaye ve iltimas sebebiyle haksızlığa uğramış olan ulemâyı memnun ettiği belirtilir. Tıp ve matematikle de ilgilenen Feyzullah Efendi aynı zamanda bestekârdır, ancak günümüze herhangi bir bestesi ulaşmamıştır. Mâzuliyet günlerini Sütlüce'deki konağında geçirdikten sonra 30 Cemâzi-

Damazdâde Feyzullah Efendi'nin bir fetvası (*İlimiyye Salnâmesi*, s. 529)

